

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

INTERFAOL DARS METODLARINING NUTQ VA FIKRLASH RIVOJIGA TA'SIRI (INGLIZ TILI DARS MISOLIDA)

Meliyeva Nargiza Baxodirovna

Renessans ta'lim universiteti, assistent o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada interfaol dars metodlarining o'quvchilarning nutq faoliyati hamda mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Xususan, ingliz tili darslarida qo'llaniladigan zamonaviy interfaol metodlar o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda dars jarayonida faolligini oshirishga qanday ta'sir ko'rsatishi ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan yoritiladi. Tadqiqot davomida muammoli ta'lim, bahs-munozara, "Aqliy hujum", "Klaster", "Rolli o'yin" kabi metodlarning o'quvchilar nutqi va tafakkurini rivojlantirishdagi samaradorligi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, nutq rivoji, fikrlash jarayoni, ingliz tili darsi, kommunikativ kompetensiya, pedagogik texnologiya, ta'lim samaradorligi

ВЛИЯНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА РАЗВИТИЕ РЕЧИ И МЫШЛЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ УРОКА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)

Мелиева Наргиза Баходировна

Университет образования «Ренессанс», ассистент-преподаватель

Аннотация

В данной статье анализируется важность интерактивных методов обучения в развитии речевой активности и логического мышления учащихся. В частности, с научно-педагогической точки зрения рассматривается влияние современных интерактивных методов, используемых на уроках английского языка, на формирование коммуникативной компетенции учащихся, развитие самостоятельного мышления и повышение их активности в процессе обучения. В ходе исследования анализируется эффективность таких методов, как проблемно-ориентированное обучение, дебаты, «мозговой штурм», «кластеризация», «ролевые игры», в развитии речи и мышления учащихся.

Ключевые слова: интерактивные методы, развитие речи, мыслительный процесс, урок английского языка, коммуникативная компетенция, педагогические технологии, эффективность обучения.

THE IMPACT OF INTERACTIVE TEACHING METHODS ON THE DEVELOPMENT OF SPEECH AND THINKING (ON THE EXAMPLE OF AN ENGLISH LANGUAGE LESSON)

Meliyeva Nargiza Baxodirovna

Renaissance Education University, Assistant Lecturer

Abstract

This article analyzes the importance of interactive teaching methods in developing students' speech activity and logical thinking skills. In particular, it discusses from a scientific and pedagogical point of view how modern interactive methods used in English lessons affect the formation of students' communicative competence, the development of independent thinking, and the increase in their activity in the lesson process. During the study, the effectiveness of methods

such as problem-based learning, debate, "Brainstorming", "Cluster", "Role playing" in developing students' speech and thinking is analyzed.

Keywords: interactive methods, speech development, thinking process, English lesson, communicative competence, pedagogical technology, educational effectiveness.

Zamonaviy ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq holda rivojlanib bormoqda. Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlay oladigan hamda samarali muloqot qila oladigan shaxs sifatida shakllantirish ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, chet tillarini o'qitish jarayonida o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirish, ularning fikrlash doirasini kengaytirish hamda kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Ingliz tili hozirgi davrda xalqaro muloqot vositasi sifatida keng qo'llanilayotgan til hisoblanadi. Shu sababli ta'lim jarayonida ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish, o'quvchilarning tilni amaliy jihatdan qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bunda dars jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarni faol o'rganish jarayoniga jalb etish hamda ularning nutqiy faolligini oshirish muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

An'anaviy o'qitish usullarida ko'pincha o'qituvchi asosiy faol subyekt sifatida namoyon bo'ladi, o'quvchilar esa ko'proq tinglovchi yoki ijrochi rolini bajaradi. Natijada o'quvchilarning mustaqil fikr yuritish, erkin muloqot qilish hamda muammoni tahlil qilish ko'nikmalari etarli darajada rivojlanmaydi. Bu esa ayniqsa chet tilini o'rganish jarayonida muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Chunki til o'rganish jarayoni faqat grammatik qoidalarni yodlash yoki matnlarni tarjima qilish bilan cheklanmaydi, balki faol muloqot, fikr almashish va nutqiy faoliyat orqali shakllanadi.

Shu nuqtai nazardan, zamonaviy pedagogikada interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar o'quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, ularni fikrlashga, muhokama qilishga hamda o'z fikrini erkin ifodalashga undaydi. Bunday metodlar orqali o'quvchilar o'zaro hamkorlikda ishlashni o'rganadi, fikr almashish jarayonida yangi bilimlarni egallaydi hamda muloqot madaniyatini rivojlantiradi.

Interfaol ta'limning muhim jihatlaridan biri shundaki, u o'quvchilarning nutqiy faoliyatini faollashtirish bilan bir qatorda, ularning mantiqiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini ham rivojlantiradi. Masalan, bahs-munozara, rol o'ynash, muammoli vaziyatlar yaratish yoki guruhli ishlash jarayonida o'quvchilar o'z fikrini asoslash, dalillar keltirish va boshqalarning fikrini tahlil qilishga o'rganadi. Bu esa nafaqat til o'rganish jarayonini samarali qiladi, balki o'quvchilarning umumiy intellektual rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ayniqsa ingliz tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Chunki ushbu metodlar orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarga yaqin sharoitda muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada ular tilni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki amaliy muloqot vositasi sifatida o'zlashtiradi.

Shuningdek, interfaol metodlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, o'quv jarayonida ijobiy psixologik muhit yaratadi hamda ta'lim samaradorligini oshiradi. Bunday yondashuv o'quvchilarning bilimlarni mustaqil ravishda egallashiga, muammolarni tahlil qilishiga va yangi g'oyalarni ilgari surishiga yordam beradi.

Shu sababli ingliz tili darslarida interfaol metodlardan samarali foydalanish o'quvchilarning nutqiy faolligini rivojlantirish, mantiqiy fikrlashini shakllantirish hamda ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili

Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish masalasi pedagogika va metodika sohasida ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Ilmiy adabiyotlarda interfaol ta'lim

o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, muloqot madaniyatini va ijodiy faolligini rivojlantiruvchi muhim pedagogik yondashuv sifatida e'tirof etiladi. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, interfaol metodlar o'quv jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi hamda bilimlarni faol o'zlashtirishga yordam beradi [1, 56-b.].

Pedagog olimlarning fikriga ko'ra, interfaol ta'lim jarayoni o'quvchilarning shaxsiy faolligiga asoslanadi va ular o'rtasida fikr almashish muhitini yaratadi. Bu esa o'quvchilarning mantiqiy tafakkuri va nutq faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi [2, 112-b.].

Chet tillarini o'qitish metodikasiga oid tadqiqotlarda ham interfaol metodlarning ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Xususan, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotchilar fikricha, chet tilini o'rganish jarayonida o'quvchilar tilni real muloqot vositasi sifatida qo'llash imkoniyatiga ega bo'lishi zarur [3, 74-b.].

Ba'zi ilmiy izlanishlarda interfaol metodlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam berishi qayd etilgan. Bunday metodlar yordamida o'quvchilar muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, fikrlarni solishtirish hamda mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini egallaydi [4, 91-b.].

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, "Bahs-munozara", "Rolli o'yin", "Aqliy hujum", "Klaster" kabi metodlar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirish bilan bir qatorda, ularning ijodiy fikrlashini ham rivojlantiradi. Bu metodlar o'quvchilarga o'z fikrini erkin ifodalash, dalillar asosida fikr yuritish va boshqa o'quvchilarning fikrlarini tahlil qilish imkonini beradi [5, 67-b.].

Shuningdek, zamonaviy pedagogik tadqiqotlar interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirishini ham ko'rsatadi. Bu esa o'z navbatida ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi [6, 48-b.].

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda pedagogik kuzatish, taqqoslash, tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida ingliz tili darslarida qo'llaniladigan interfaol metodlar o'rganilib, ularning o'quvchilarning nutq va fikrlash rivojiga ta'siri tahlil qilindi.

Shuningdek, dars jarayonida "Aqliy hujum", "Klaster", "Bahs-munozara", "Rolli o'yin" kabi metodlardan foydalanish orqali o'quvchilarning nutqiy faolligi va fikrlash jarayonidagi o'zgarishlar kuzatildi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot jarayonida ingliz tili darslarida interfaol metodlardan foydalanishning o'quvchilarning nutqiy faolligi va fikrlash rivojiga ta'siri o'rganildi. Kuzatishlar shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlardan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning darsdagi ishtiroki an'anaviy darslarga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'ladi.

Masalan, tadqiqot davomida 30 nafar o'quvchidan iborat ikki guruhda kuzatuv olib borildi. Birinchi guruhda an'anaviy metodlar, ikkinchi guruhda esa interfaol metodlar asosida darslar tashkil etildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar qo'llanilgan guruhda o'quvchilarning ingliz tilida erkin fikr bildirish ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshdi.

Jadval 1. Interfaol metodlarning o'quvchilarning nutq faolligiga ta'siri

Ko'rsatkichlar	An'anaviy dars (%)	Interfaol dars (%)
Darsda faol qatnashish	45	82
Ingliz tilida erkin fikr bildirish	38	76
Savollarga mustaqil javob berish	41	79
Guruh muhokamalarida ishtirok	36	84

Jadval natijalaridan ko'rinib turibdiki, interfaol metodlardan foydalanilgan darslarda

o'quvchilarning nutqiy faolligi ancha yuqori bo'lgan.

Masalan, "Bahs-munozara" metodidan foydalanilganda o'quvchilar berilgan mavzu yuzasidan o'z fikrini dalillar asosida ifodalashga harakat qiladi. Bu esa ularning nutq madaniyatini rivojlantirish bilan bir qatorda tanqidiy fikrlash qobiliyatini ham shakllantiradi.

"Aqliy hujum" metodi o'quvchilarning tezkor fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ushbu metod davomida o'quvchilar qisqa vaqt ichida ko'plab g'oyalar bildiradi va fikr almashadi. Natijada ularning so'z boyligi va nutqiy faolligi ortadi.

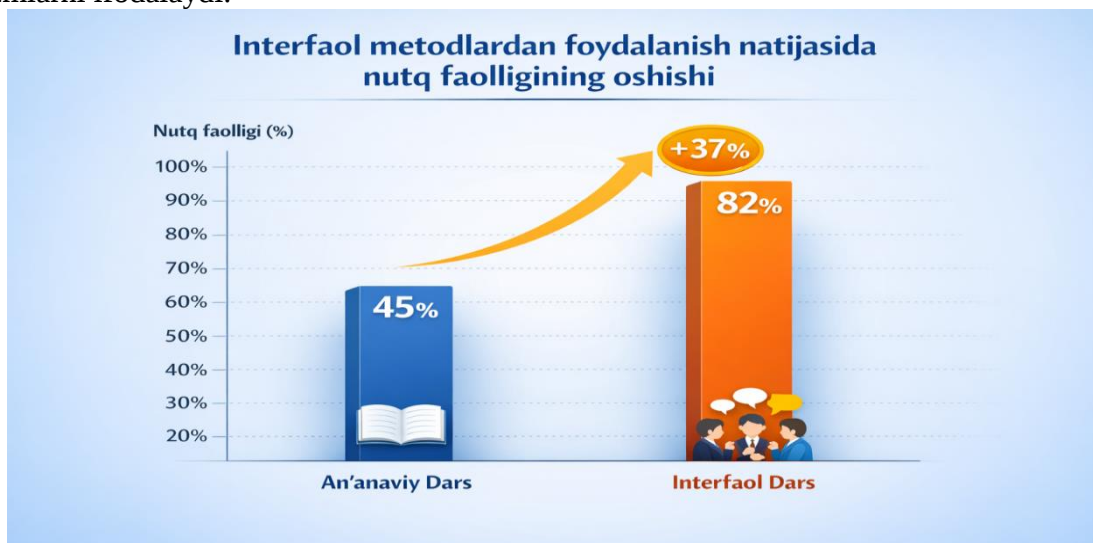
"Rol o'ynash" metodining samaradorligi ayniqsa ingliz tili darslarida yaqqol namoyon bo'ladi. O'quvchilar real hayotiy vaziyatlarni sahnalashtirish orqali ingliz tilida muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, "Mehmonxonada suhbat", "Sayohat vaqtida muloqot", "Do'konda xarid qilish" kabi vaziyatlar o'quvchilarning nutqiy faoliyatini faollashtiradi.

Shuningdek, "Klaster" metodidan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu metod yordamida o'quvchilar mavzu bo'yicha asosiy tushunchalarni tizimli ravishda guruhlashni o'rganadi va bilimlarni yaxlit tizim sifatida o'zlashtiradi.

"Interfaol dars jarayoni modeli" diagrammasida interfaol ta'lim jarayonining asosiy bosqichlari ketma-ketlikda tasvirlangan. Diagrammaga ko'ra, dars jarayoni avvalo o'quvchilarda qiziqish uyg'otish va ularni faoliyatga jalb etishga xizmat qiluvchi motivatsiya bosqichi bilan boshlanadi. Ushbu bosqichda o'qituvchi muammoli savollar, qiziqarli vaziyatlar yoki kichik topshiriqlar orqali o'quvchilarning diqqatini dars mavzusiga qaratadi.

Keyingi bosqichda muammo qo'yish jarayoni amalga oshiriladi. Bu bosqich o'quvchilarning fikrlash faoliyatini faollashtiradi va ularni muammoni mustaqil hal etishga undaydi. Diagrammaning markaziy qismi interfaol faoliyat bosqichini ifodalaydi. Ushbu jarayonda o'quvchilar guruhlarda ishlash, rol o'ynash, bahs-munozara, "aqliy hujum" kabi metodlar orqali o'z fikrlarini erkin bayon qiladi hamda muloqot jarayonida faol ishtirok etadi. Shundan so'ng muhokama va tahlil bosqichi amalga oshiriladi. Bu jarayonda o'quvchilar o'z fikrlarini solishtiradi, muammoni tahlil qiladi hamda umumiy xulosalar chiqaradi. Diagrammaning yakuniy qismi natija bosqichi bo'lib, bunda o'quvchilarning nutqiy faolligi, mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari rivojlanishi ta'kidlanadi.

Mazkur model interfaol darslarning tuzilishini tizimli ravishda ko'rsatib, ta'lim jarayonida o'quvchilarning nutq va tafakkur rivojiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik mexanizmlarni ifodalaydi.

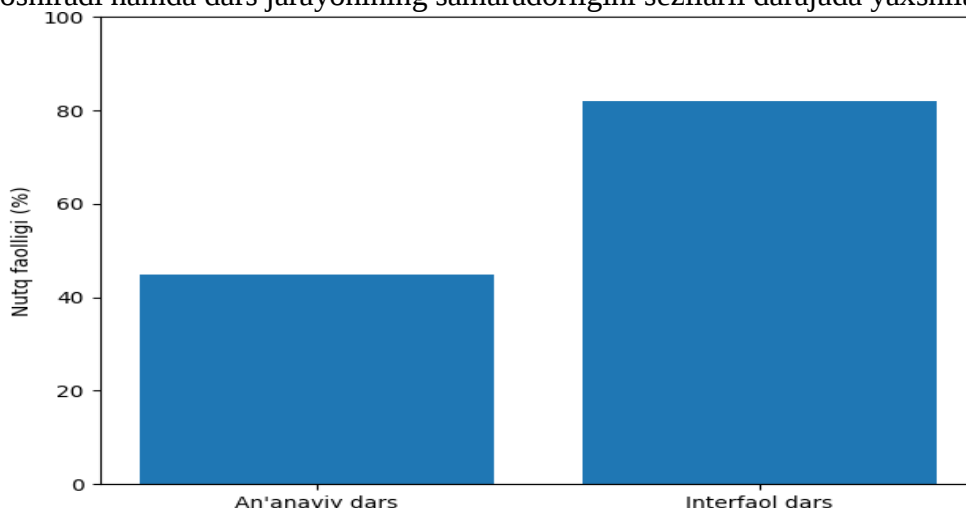

Rasm 1. Interfaol metodlardan foydalanish natijasida nutq faolligining oshishi

Diagrammadan ko'rinib turibdiki, interfaol metodlar qo'llanilgan darslarda

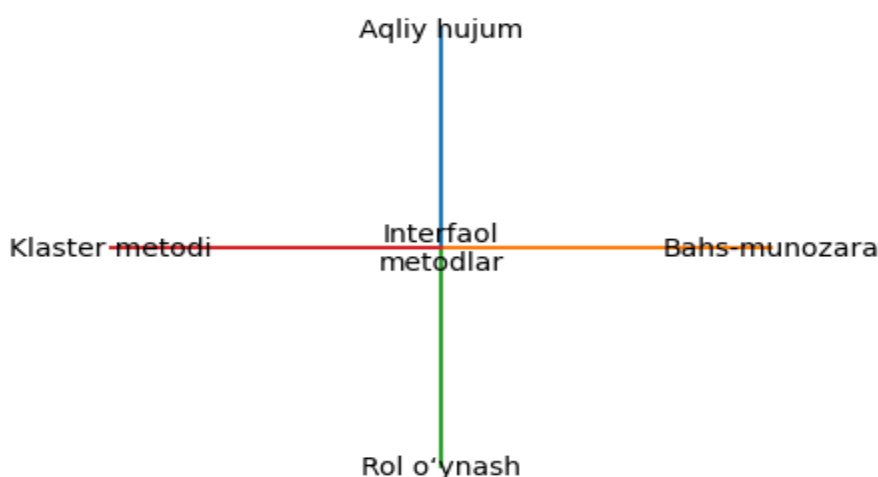
o'quvchilarning nutqiy faolligi sezilarli darajada yuqori bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlardan muntazam foydalanish o'quvchilarning ingliz tilida muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi, ularning fikrlash faolligini oshiradi hamda dars jarayonining samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Rasm 2. Interfaol metodlarning nutq faolligiga ta'siri

Mazkur diagrammada an'anaviy va interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning nutq faolligi ko'rsatkichlari qiyosiy tarzda tasvirlangan. Diagramma natijalariga ko'ra, an'anaviy darslarda o'quvchilarning nutq faolligi o'rtacha 45 foizni tashkil etgan bo'lsa, interfaol metodlar qo'llanilgan darslarda ushbu ko'rsatkich 82 foizga etgani kuzatiladi. Bu natijalar interfaol metodlar o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilishini ko'rsatadi. Bunday metodlar orqali o'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalash, savollarga mustaqil javob berish hamda muloqot jarayonida faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada ularning nutqiy kompetensiyasi, so'z boyligi va muloqot ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlanadi. Shuningdek, diagramma interfaol metodlarning o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirishda ham muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Chunki bunday darslarda o'quvchilar muhokama, bahs-munozara va guruhli ishlash jarayonida faol qatnashadi.

Rasm 3. Interfaol metodlar va nutq-fikrlash rivoji(klaster sxema)

Mazkur klaster sxemasida interfaol metodlarning o'quvchilarning nutq va fikrlash jarayoniga ta'siri tizimli tarzda aks ettirilgan. Klaster markazida "Interfaol metodlar" tushunchasi joylashtirilgan bo'lib, undan asosiy pedagogik metodlar – "Aqliy hujum", "Bahs-munozara", "Rol o'ynash" va "Klaster metodi" tarmoqlanib chiqadi.

“Aqliy hujum” metodi o‘quvchilarning tezkor va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu metod orqali o‘quvchilar qisqa vaqt ichida ko‘plab g‘oyalar bildiradi va fikr almashadi.

“Bahs-munozara” metodi esa o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Bu jarayonda o‘quvchilar o‘z fikrini dalillar asosida himoya qilishga hamda boshqa fikrlarni tahlil qilishga o‘rganadi.

“Rol o‘ynash” metodi ingliz tili darslarida real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish orqali o‘quvchilarning muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu metod o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshirishda samarali vosita hisoblanadi.

“Klaster metodi” esa o‘quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi. Bu metod yordamida o‘quvchilar mavzu bo‘yicha asosiy tushunchalarni tizimli ravishda guruhlashni o‘rganadi.

Umuman olganda, klaster sxemasi interfaol metodlarning o‘quvchilarning nutqiy faoliyati, mantiqiy fikrlashi va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi o‘rnini yaqqol namoyon etadi.

Ushbu maqolada interfaol dars metodlarining o‘quvchilarning nutq va fikrlash rivojiga ta’siri ingliz tili darslari misolida tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini sezilarli darajada oshiradi, ularning nutqiy kompetensiyasini rivojlantiradi hamda mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Jadval va diagrammalarda ko‘rinib turibdiki, interfaol metodlar qo‘llanilgan darslarda o‘quvchilarning nutq faolligi 82% ga etib, an’anaviy darslardagi 45% ko‘rsatkichidan ancha yuqori bo‘lgan. Bu esa interfaol metodlarning ta’lim samaradorligini oshirishda muhim vosita ekanligini yaqqol ko‘rsatadi. Klaster va dars jarayoni modellari orqali interfaol metodlarning tuzilishi va ularning pedagogik samarasi tizimli tarzda tasvirlandi. “Aqliy hujum”, “Bahs-munozara”, “Rol o‘ynash” va “Klaster metodi” kabi metodlar o‘quvchilarning fikrlash va nutqiy faolligini rivojlantirishda samarali ekanligi amaliy misollar bilan isbotlandi. Shunday qilib, ingliz tili darslarida interfaol metodlardan muntazam foydalanish o‘quvchilarning nutq va fikrlash rivojini sezilarli darajada oshiradi, dars jarayonini qiziqarli va samarali qiladi hamda zamonaviy ta’lim jarayonining ustuvor vazifalarini amalga oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Давыдов В.В. «Психология и методика обучения иностранным языкам». – Москва: Просвещение, 2017.
2. Захарова Т.М., Кузнецова И.Ф. «Интерактивные технологии обучения иностранным языкам». – Санкт Петербург: Речь, 2019.
3. Лернер Я.Ю. «Коммуникативная методика обучения иностранным языкам». – Москва: Академия, 2020.
4. Полат Э.С. «Методика преподавания английского языка в школе». – Москва: Просвещение, 2018.
5. Кузовлев В.В. «Современные образовательные технологии в иностранном языке». – Москва: Юрайт, 2021.
6. Харитонов Л.В. «Интерактивные методы обучения в практике преподавателя». – Москва: Изд во МГУ, 2020.
7. Малахов В.В. «Педагогическая психология: теория и практика». – Санкт Петербург: Питер, 2022.
8. Барабанов С.В., Климова Н.В. «Активные методы обучения на уроках английского языка». – Москва: Флинта, 2019.
9. Родина Т.В. «Организация коммуникативной деятельности на уроках иностранного языка». – Екатеринбург: УрФУ, 2021.
10. Шевчук Н.И. «Теория и практика интерактивного обучения». – Москва: Наука, 2018.